

præsidiam fovet doctrina. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi nobis.

[Ad hoc idem concilium pertinent ea quæ in epitome Chronicorum Casinensium sub ementio Anastasii Bibliothecarii nomine vulgavit Muratorius *Rer. Ital.* tom. II. Sed de veritate eorum quæ ibidem narrantur vadem me nequaquam constituo. Ita vero scriptor ille:]

Gregorius III, zelo sanctæ religionis permotus, synodali decreto cum sacerdotali conventu coram sacrosancta confessione sacratissimi corporis beati Petri apostolorum principis, residentibus cum eodem summo et venerabili papa Antonio Gradensi archiepiscopo, necnon Joanne Ravennatensi archiepiscopo, et aliis xiiii episcopis seu presbyteris sanctæ apo-

licæ sedis; astantibus quoque diaconibus, et cuncto clero, et nobilissimis etiam consulibus, et omni Romano populo, statutum est:

Utsi Aurelianenses et Cenomannenses sanctas reliquias, quas eatenus retinuerant, reddere contemnerent, essent exsortes a corpore et sanguine Christi, et totius Ecclesiæ unitate atque compage: post peractum igitur hoc constitutum, misit scripta commemorativa pro requirendis sacrosanctis reliquiis, quam similiter, ut reliquorum antecessorum suorum contemplata sunt.

[Agitur hic de restitutione sacrarum reliquiarum sancti Benedicti et Scholasticæ, quas in Gallias sublata historicus hic in superioribus narraverat.]

EXCERPTUM DE DIVERSIS CRIMINIBUS

ET REMEDIIS EORUM.

Ex Patrum dictis Canonumque sententiis.

PRÆFATIO.

Cernimus in Ecclesia, quod nos valde sollicitat, quoniam ita confusa sunt judicia poenitentium in presbyterorum nostrorum opusculis, atque ita diversa et inter se discrepantia, et nullius auctoritate suffulta, ut vix propter dissonantiam possint discerni. Unde fit ut concurrentes ad remedium poenitentiae, tam pro librorum confusione quam etiam pro ingenii tarditate, nullatenus eis valeant subvenire. Quapropter ex multis allegoriarum floribus, et de magnorum tractatibus prolatisque sermonibus, Patrum dictis canonumque sententiis, id est Isidori, Augustini, Gregorii, Bedæ, Gelasii, Innocentii, Theodori, Cassiani, Egherti, vel cæterorum, ad opus sacerdotum nostrorum excerptum, atque insimul colligere hunc libellum poenitentialem studuimus. Et merito poenitentialis dicitur, eo quod sit poenitentiae conveniens. Poenitentia autem dicta est a *poenitendo*, quod scilicet aliquis corde poeniteat, et se peccasse eorum Deo erubescat; quia, Deo donante, nihil potest contra nos diabolus in sua proficere nequitia, si puram volumus agere poenitentiam, id est ut vulnera vulneribus non superadjiciamus, nec sanata nostra sauciemus, quia posteriora vulnera pejora sunt prioribus. Et hoc animadvertendum est, quod si carnales medici contra infirmitates corporum diversa constituunt medicamina, quanto magis sacerdotes Dei contra illicitos operæ carnis fructus innumerabilia medendi debent recompensare solatia? Cum ingenti timore dicimus, quia sunt nonnulli nostri similes, tantæ tarditatis ignavia pressi, qui nec sui nec subditorum errata valent ad purum deducere, et per medicamentum poenitentiae minime lapsos sciunt solatiari. Ut arbitramur, de talibus scriptum est: *Canes muti non valentes latrare (Isai. lvi)*. Et si indocti ad sacerdotium provehantur, considerandum est quid de gregibus agatur, quando lupi pastores fiunt. Et sunt nonnulli qui sarcinam sacerdo-

B talem non propter Deum, sed (quod nefas est dicere) magis propter terrenum ambiunt lucrum. Cæci divinæ sapientiæ! De talibus quidam doctor veridicus ait: Timeo, inquit, quod canes assequuntur pastorale officium. Post hæc, necessarium censuimus ut in hoc libello poenitentiali discretionem personarum, sive culparum, vel temporum prolixitudine, promulgare studeremus, quomodo unusquisque aut qualiter vel quandiu cum omni sagacitate in discernenda [*Forte*, in discernendo] judicia unanimes habereamus. Et maxime providendum ut unicuique peccanti Domini adhibeatur misericordia, quia scriptum est: *Fili, in judicando esto misericors (Tob. iv)*. Unde et apostolus: *Judicium sive misericordia erit illi qui non fecit misericordiam (Jacob. ii)*. Ideoque mensuram temporis in agenda poenitentia non satis attente præfigunt canones pro unoquoque criminis, sed magis in arbitrio antistitis vel presbyterorum relinquendum statuunt, propter misericordiam, quia apud Deum non tam valeat mensura temporis quam doloris, nec abstinentia tantum ciborum, sed mortificatio potius vitiorum; propter quod tempora poenitentiae fide et conversione poenitentium abbrevianda præcipiunt. Hanc epistolam commatico sermone perstrinximus, ut ejus brevitas lectori nequum demat fastidium, et cordis ejus proficuum levat et aperiat intellectum; brevis etenim lectio avidius legitur, citius intelligitur, et memoris facilius commendatur, et firmiter retinetur. Necessario est ergo ut hæc medicinalis exceptio frequenter a fidelibus legatur sacerdotibus, et ipsis sapienter, assidue humiliterque recitetur, quia ibi invenitur sanitas cordis, et animæ medicina reperitur. Constat enim in hoc libello consolatio magna lugentium, spes beata justorum, sanitas infirmorum, fortitudo et refugium periclitantium. Ergo cor poenitens compungitur, et proficuum ab eo lacrymarum imber rostratur: remissio peccatorum in eo concedi promittitur,

et laborantibus refectio cum gloria perpetua feliciter preparatur. Est enim in eo thesaurus sapientiae et scientiae absconditus, qui vitam aeternam fidelibus ministrat poenitentibus, et sine defectu lugentibus ad aperiendum perpetuus. Nolumus, fratres, accensam in nobis sub modio ponere lucernam, sed praecelso eam superponere candelabro, ut luceat omnibus qui in domo Dei sunt fratribus. Huius laboris atque operis illius gratia nobis superveniat, qui duobus discipulis euntibus tertium se socium addidit in via, et aperuit illis sensus, ut sanctas intelligerent Scripturas. Spiritus paracletus omni virtute et doctrina perfecta cum charitatis scientia illustret pectora nostra, benignissimi fratres. Domine Deus rex caelestis, qui nos indignos famulos tuos sanctae Ecclesiae praeferrere voluisti, ut congruo poenitentes atque lugentes consolaremur medicamine, da propitius, ut hic diutina corporis et animae sospitate valeamus potiri, et denuo praemiis regni caelestis feliciter participari, ut per salubria medicamina a praedecessoribus inculcata populus instanter gaudeat, et ipsi cui servit totius concentus caeli una nobiscum gratificas laudes in aeternum laetus decantet. Haec autem epistola nulli vilescat, sed sciat a majoribus nostris ex sanctorum sententiis esse collectam, a nobis quidem excerptam, ne nimia prolixitate negligentibus lectoribus fastidium generaret.

INCIPIUNT JUDICIA CONGRUA POENITENTIBUS.

I. ^a Prima itaque est remissio qua baptizamur in aqua; ^c secunda, charitatis effectus; tertia, elemosinarum fructus; quarta, perfusio lacrymarum; quinta, afflictio cordis et corporis; sexta, emendatio morum, hoc est abrenuntiatio vitiorum; septima, intercessio sanctorum; octava, misericordiae et fidei meritum; nona, conversio et salus aliorum; decima, indulgentia et remissio nostra; undecima, passio martyrii, spes unica ^b salutis, indulgente et latroni crucifixo Deo respondente: Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii).

II. Sacrilegium, id est sacrarum rerum furtum, et hoc maximum est peccatum: sacrilegus dicitur qui sacra violat, vel qui sacra furatur. Placuit secundum humaniorem definitionem, qui in hoc vitio corruunt, si episcopus fuerit, duodecim annos poeniteat, presbyter decem, diaconus septem, subdiaconus quinque, clerici et laici quatuor. Sed valde considerandum est, et Domini misericordia adhibenda, ut ipse beatus adjecit Gregorius. Ex persona namque furis pensandum est qualiter valeat corrigi; sunt enim quidam qui habent subsidia, et furtum perpetrant, et sunt qui in hac re ex inopia delinquant. Unde necesse est ut quidam damnis, quidam autem verberibus, quidam districtius, ut iudicatum est, quidam autem levius corrigantur, et cum paulo districtius agitur, ex charitate agendum est, et non

^a Ex Cassiano istud excerptum, Collect. 20, c. 8, et ex aliis. HARD.

^b Ita emendavi haec lectionem ex Poenitentiali

cum furore, quia ipsi hoc praestatur qui corrigitur ne gehennae ignibus tradatur.

III. Qui occiderit episcopum aut presbyterum vel diaconum, regi dimittendum est ad iudicandum. Qui occiderit minoris ordinis clericum, in iudicio episcopi est iudicandus, ut arma relinquat, et in monasterio Deo serviat, vel septem annos cum lecta poeniteat. Si quis clericus homicidium fecerit, decem annos poeniteat, et ex his septem exsul fiat. Qui patrem vel matrem, sororem aut fratrem occiderit, secundum humaniorem definitionem quatuordecim annos poeniteat, et ex his septem exsul fiat. Si laicus occiderit alium laicum, quadraginta dies abstineat se ab ecclesia, et secundum antiquam definitionem quinque annos poeniteat: si odii meditatione, quatuor: si per iram, tres: pro vindicta fratris, duos: si casu, unum, qui in praelio, etc. Si qua femina furore zeli accensa flagris verberaverit ancillam suam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat; si voluntate, septem annos poeniteat; si casu, quinque: quod si infra tempora constituta fuerit infirmata, accipiet communionem.

IV. Adulterium dicitur, cum quis alterius violat uxorem vel sanctimoniam. Adulter vocatur violator maritalis pudoris, eo quod alterius torum polluit. Si episcopus adulterium commiserit, duodecim annos poeniteat, presbyter decem, diaconus septem, subdiaconus quinque, clerici et laici tres. Si autem in conscientia populi devenerit, extra ecclesiam stant, et inter laicos poeniteant quandiu vivunt. Si qua femina cum conscientia mariti fuerit adulterata, et ipse consentit habitare cum ea, placuit nec in finem dandam eis esse communionem. Si vero eam reliquerit, post quintum annum accipiat communionem. Et si quis vir, vel si femina usque in finem mortis suae cum aliena femina, vel ipsa cum altero viro, fuerint adulterati, placuit nec in finem percipere communionem.

V. Si quis pontifex faciens fornicationem, secundum humaniorem definitionem septem annos poeniteat; presbyter quinque, diaconus quatuor, subdiaconus tres, clerici et laici duos. Si cum sanctimoniali intelligant se adulterium perpetrasse, secundum antiquam constitutionem plus addatur jejunium; episcopus decem annos poeniteat, presbyter septem, diaconus quinque, subdiaconus quatuor, clerici et laici tres. Qui saepe faciunt fornicationem, sive clerici, sive laici, sive femina, primus canon iudicavit ut septem annos poeniteat. Sed si paruerint, humanius definitur ut tres annos eorum poenitentia s.t.

VI. In canone Neocesariense ita habetur: Placuit ut si quis concupiscat mulierem, etiamsi ejus concupiscentia desiderium habeat, non autem subsequuntur effectus, manifestum est hunc fuisse per divinam gratiam liberatum. Ridiculosum est ut pro

quod superius Bedae vindicavi, cum vetus lectio minus apte ferret salutis indulgentiae, et latroni cruento respondente Domino: Amen, etc. MARSI.

tæta vel osculo et amplexu mulierum quis damnatus inveniatur.

VII. Si quis in altare ubi reliquiæ habentur, vel in Evangelio perjurium incurrerit, secundum antiquam diffinitionem septem annos pœniteat. Qui alium in perjurium ignorantem inducit, et ipse similiter septem annos pœniteat. Qui autem deductus est ignorans, et postea recognoscit, duos annos pœniteat. Qui vero suspicatur quod in perjurium deducatur, tamen jurat per consensum, et ipse similiter duos annos pœniteat. Si quis coactus pro qualibet culpa causa necessitatis, tres annos pœniteat. Si quis vero in manu episcopi, vel presbyteri, vel in cruce consecrata, secundum antiquam diffinitionem tres annos pœniteat. Humanius unum annum diffinierunt.

VIII. Placuit, secundum antiquam diffinitionem, si quis episcopus, presbyter aut diaconus in consuetudinem habuerit vitium ebrietatis: aut desinat, aut deponatur. Sed humanius diffinierunt, ut episcopus, presbyter aut diaconus per ebrietatem vomitum facientes, quadraginta dies pœniteant: clerici et laici facientes, septem dies. Si presbyter aut diaconus pro infirmitate, aut quia longo tempore se abstinuerunt, et in consuetudine non erit ejus multum manducare et bibere, et præ gaudio Natalis Domini aut Paschæ, saltem pro alicujus sanctorum commemoratione hoc fecerunt, et tamen plus non acceperunt quam decretum est a senioribus, nihil eis nocuit. Prorsus quicumque taliter inebriatur, ut statum mentis mutet, et lingua balbutiet, et oculi turbentur, et ventris distensione dolor insequatur, et tunc evomuerit eucharistiam, episcopus nonaginta dies pœniteat, presbyter septuaginta, diaconus quadraginta, subdiaconus viginti, clerici et laici decem. Et si canes comedant tale vomitum, centum dies pœniteant; si non sciunt, quadraginta. Si infirmitas id agere compulerit, in Domini pendeat arbitrio. Qui cogit aliquem humanitatis gratia ut inebrietur, ut ebrius pœniteat: si per odium aut pro aliqua nequitia, iudicio sacerdotis pœniteat, hoc est quadraginta dies.

IX. Si quis furtum capitale commiserit, id est aurum, argentum, quadrupedes, vel domos effregerit, si potest reddere quod injuste abstulit, multum brevavit pœnitentiam ejus: sin autem, quinque annos pœniteat. Quod si sæpe illud fecerit, septem annos pœniteat. Humanius tres annos diffinierunt. Si puer amplius decem annorum fecerit furtum, quadraginta vel viginti dies pœniteat, prout ætas est et qualitas eruditionis. Pro modico furto, viginti dies pœniteat. Puer decem annorum, aliquid furti faciens, septem dies pœniteat.

X. Prohiberi placuit ut cum rationes suas accipiunt possessores, quidquid ad idolum datum fuerit accepto non ferant: si post interdictum fecerint, per quinquennii spatia temporum a communione esse arceandos.

XI. Incesti dicuntur qui proprie illicitam commixtionem perpetrant. Vocati incesti quasi incasti. In-

* Bedæ, de Remediis peccatorum, tit. de Auguriis. Burchard., lib. x, cap. 9. HARD.

A cesti namque tales dicti sunt, si filius cum matre, si frater cum sorore, si quis novercam duxerit, aut cognatam, si quis consobrinus consobrinam, aut sororis filiam, si quis relictae avunculi misceatur aut patri, vel privignæ concubitu polluatur, vel qui duas sorores, aut illa quæ duos fratres. Si quis filius cum matre tam funestum atque necessarium [Sane nefarium] vitium perpetraverit, secundum antiquam diffinitionem inermis quindecim annos cum fletu et luctu pœnitentiæ [Fort. pœniteat], et uxorem nunquam accipiat, et ex his septem annos extra metas ipsius terræ exsul fiat, et non communicet nisi urgente mortis periculo. Si cum filia et sorore, simili sententiæ subiaceat. Si cum nepte vel cum matre, vel quæ superius nominatæ sunt, secundum paternam diffinitionem, duodecim annos se pœnitentiæ subdat, uxorem nunquam accipiat, et ille vir arma relinquat et exsul fiat, nec communit, nisi imminente diei mortis periculo. Si qua mulier duos fratres, aut si quis vir duas sorores habuerit, a communione abtineantur usque ad mortem, in mortem autem eis datur communio pro misericordia. Si vero supervixerint communione accepta, et de infirmitate convalescant, agant plenam pœnitentiam tempore constituto in eodem concilio. Si quis post obitum uxoris suæ sororem duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennium a communione placuit abstinere, nisi forte dari pacem velocius necessitas coegerit infirmitatis.

XII. Delator dictus eo quod detrahit quod latebat. Si quis delator extiterit fidelis, et per delationem ejus aliquis fuerit præscriptus [Leg. proscriptus] vel interfectus, placuit nec in finem percipere communionem. Si levior causa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Sed sic humanius diffinierunt, post tres annos percipere communionem.

XIII. Falsus testis prout est crimen abtinebitur: si tamen non fuerit mortale quod objicit, et probare nequiverit crimen quod impegit, biennii tempore abtinebitur: si autem probaverit, convento clero placuit per quinquennium abstinere.

XIV. Si quis episcopum, vel presbyterum, vel diaconum falsis criminibus appetierit, et probare nequiverit, nec in finem dandam eis esse communionem censuimus.

XV. Odium pax pellit. Quicumque fratrem suum oderit, necesse est ei ut reconcilietur. Sciat se unusquisque, quandiu in corde tenuerit odium, tandiu in pane et aqua pœnitentiæ subdi. Quia si homo homini servat iram, a Deo non potest quærere medelam (Eccli. xxviii, 3); dicente Domino: Diligite inimicos vestras, benefacite his qui oderunt vos (Luc. vi).

XVI. Augures dicuntur qui in volatas avium vel voces intendunt. Harioli sunt qui circa aras idolorum sacrificant. Auspicia sunt quæ ab itinerantibus observantur. Si quis auguria, auspicia, divinationes, vel qui votum voverit præter ecclesiam, vel qui divinationes faciunt in incantationibus suis, quod omnino diabolicum est, tres annos pœniteant. Hu-

manius, duos vel unum, aut dimidium juxta qualitatem peccantium.

XVII. Si qua mulier fornicaverit, et infantem occiderit qui exinde fuerit natus, et quæ studuerit abortum facere, et quod conceptum est necare, aut certe ut non concipiat elaborare, sive ex adulterio, sive ex legitimo conjugio; has tales mulieres in morte recipere communionem priores canones decreverunt: nos tamen pro misericordia sive tales mulieres, sive conscias scelerum ipsarum, decem annos agere poenitentiam judicamus. Si mulier paupereula occiderit filium suum^a, in canone septem annos dicit poenitentiam ejus. Mulier quæ concepit et occidit filium aut filiam in utero ante quadraginta dies, homicida poeniteat. Si per culpam sine baptismo, tres annos poeniteat: sine culpa, tres quadragesimas. Illæ namque quæ infantes suos opprimunt negligenter, ut homicidæ poeniteant: sin aliter, in judicio pendeat sacerdotis.

XVIII. Si quis virginem corruperit, nec eam postea sibi uxorem acceperit, aut in sponsam alterius tale facinus attentaverit, secundum antiquam diffinitionem quinque annos poeniteat. Humanius autem tres annos diffinierunt. ^b Si quis sponsæ alterius hominis ^c sorori ejus forsitan intulerit, eique inhæserit tanquam suæ, et sibi expetendam se copulaverit, hanc autem deceptam postea uxorem duxerit desponsatam: illa vero quæ vitium passa est, si forsitan necem sibi intulerit, omnes bi qui hujus facti conscii, decem annos poeniteant secundum canonum institutionem: sed nonnulli septem annos diffinierunt.

XIX. De his qui in prævaricatione rebaptizati sine aliqua necessitate, placuit ut circa eos illa Nicæni statuti serventur, id est ut septem annos inter catechumenos, et duos inter laicos, et postea moderatione et clementia fidelibus in oblatione et eucharistia communicent.

XX. Si quis clericus aut laicus in demoliendis sepulchris deprehensus fuerit, quia facinus hoc pro sacrilegio legibus publicis sanguineum dicitur, oportet in tali scelere proditum a clericali ordine submo-
veri, et poenitentiae triennio deputari.

XXI. Si quis ordinatus in scelere sodomitico coinquinatus fuerit, quod in tantum coram Deo abominabile describitur vitium, ut etiam igne et sulphure eorundem civitates legantur subversæ, decem annos secundum antiquam constitutionem poeniteat. Quidam humanius septem annos diffinierunt. Illi autem qui nesciunt vim hujus flagitii, tres annos præfixerunt ut poeniteant. Pueri vero qui illud exer-

cere sciunt, oportet ut emendare festinent; videlicet: quinquaginta dies poeniteant, insuper et verberibus afficiantur: quia necesse est ut seges quæ male pululat reseccetur.

XXII. Si quis autem post vicesimum annum habens uxorem in hoc foedissimo vitio corruerit; si cum bucula, decem annos poeniteat, et lac ejus nec comedatur, sed canibus tradatur. Cum cæteris vero animalibus secundum humaniorem diffinitionem, juniores ætates minusque capaces septem annos poeniteant, aut tres, aut unum.

XXIII. ^d Maleficia dicuntur quæ malefacto vel credite auctores suos excruciant, et ad ima demergunt, nisi poenituerint. Si quis maleficus aut malefica filium suum aut filiam supra tectum aut in fornace pro sanitate febrium posuerit, vel quando luna obscuratur, vel clamoribus suis, vel maleficia sacri-
lego usu se defensare posse confidunt, vel ut frater [Fort. fertur] in honore Jovis vel Beli aut Jani, secundum paganam consuetudinem, honorare præsumperit, placuit secundum antiquam constitutionem sex annos poeniteant. Humanius tres annos judicaverunt.

XXIV. Si quis per impugnationem mentis violenter coinquinatus est, septem dies poeniteat, vel quousque cogitatio vincatur. Qui in somnis voluntate pollutus est, surgat cantetque genua flectendo septem psalmos poenitentiales, id est *Domine, ne in furore*, et cæteros; et in mane triginta psalmos cantet. Volens autem in somnis peccare, si pollutus sit sine voluntate, duodecim psalmos cantet. Peccans non pollutus tredecim psalmos cantet. In somno peccans, si ex cogitatione pollutus, viginti duos psalmos cantet: si in somno peccans sine cogitatione, duodecim psalmos cantet. Si semen fuderit in ecclesia dormiens, cantet Psalterium, vel tres dies poeniteat: si voluntarie semen fuderit in ecclesia mala cogitatione, si clericus est quatuordecim dies, diaconus viginti duos, presbyter quadraginta, episcopus quinquaginta. Sed est in eadem illusione valde necessaria discretio, quæ subtiliter pensari debeat: ex qua re accidit menti dormientis, aliquando ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate, aliquando ex necessitate, aliquando ex infirmitate. Omni modo hæc illusio non est timenda, quia hanc animus nesciens pertulit.

XXV. Vir ad mulierem menstruo tempore non accedat: quod si fecerit, quadraginta dies poeniteat. Mulieres menstruo tempore in ecclesiam non intrent; quod si præsumperint, ut tres hebdomadas poeniteant, nonnulli Patres ita definiunt. Si qua

^a Turbatam hic lectionem sanat Poenitentiale anonymi. MANSI. — Vide hoc Poenit. inter S. Egberti opera. EDIT.

^b Vitiatæ huic lectioni medela affertur ex canone 24 Ancyrensi Isidoriano, cujus hæc sunt verba: Si quis sponsam habens sorori ejus forsitan intulerit violentiam, eique inhæserit tanquam suæ; hac autem decepta, postea uxorem duxerit desponsatam; illa vero quæ vitium passa est, etc. Canonem accepit Grego-

rius ex Poenitentiali quod ego Bedæ asserui, in quorum verba illa: hac autem decepta mendose exprimantur hanc autem deceptam, ipsum pariter meudum Gregorius retinuit. MANSI.

^c Sic est in priore editione Regia, et in Labbeana. Forte legendum, et sorori ejus stuprum intulerit, etc. HARD.

^d Vide Burchard, lib. x, cap. 14.

mulier consuetudine menstrua patitur, prohiberi in ecclesiam intrare non debet, quia naturæ superfuitas ei in culpa non valet reputari, et per hoc quod invita patitur, justum non est ut ab ingresso ecclesiæ privetur. Novimus namque quod mulier quæ fluxum patiebatur sanguinis, post tergum Domini humiliter veniens, vestimenti ejus simbriam tetigit, atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita laudabiliter potuit Domini vestimenta tangere, cur quæ menstrua patitur sanguine, ei non liceat Domini ecclesiam intrare? Si igitur bene præsumpsit quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni ex persona infirmitatis conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus quæ naturæ suæ vitio infirmantur? Sanctæ autem communionis mysterium in eisdem diebus percipere non debent prohiberi. Si autem ex veneratione magna accipere non præsumit, laudanda est; sed si susceperit, non dijudicanda. Menstrua enim consuetudo mulieribus non aliqua culpa est, videlicet quia naturaliter accidit.

XXVI. Qui immolat dæmonibus in minimis causis, id est ad fontes, vel ad arbores, unum annum pœniteat. Qui in machinis dæmonibus immolaverit, secundum canonicam institutionem decem annos pœniteat. Sed humanius septem annos diffinierunt. Ut arbitrator, dæmoniis in machinis immolare est suis turpissimis imaginationibus credere, vel cum per quasdam quas sanctorum sortes falso vocant divinationis scientiam profitentur, sive in præcantationibus, sive in characteribus, vel in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum exorta. Unde vitanda sunt a Christianis, et omni penitus execratione repudianda atque damnanda.

XXVII. Si quis fidelis homo habens uxorem cum Judæa vel gentili fuerit mœchatus, a communione arceatur. Quod si eum alius detexerit, post quinquennium, acta legitima pœnitentiâ, poterit Dominicæ sociari communioni.

XXVIII. Si quis eucharistiam, id est sacrificium, causa negligentiae perdiderit, unum annum vel tres quadragesimas pœniteat. Quod si in terram causa negligentiae ceciderit, quinquaginta psalmos cantet. Qui negligit sacrificium, ita ut vermes in eo inveniantur, aut colorem saporemque perdiderit, triginta vel viginti dies pœniteat, et in ignem accendatur. Qui fundit calicem in finem missæ solemnitate, quadraginta dies pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, et tribus diebus pœniteat, et linteamina quæ tetigerit stilla per tres abluantur vices, calice subterposito, aqua ablutionis in ignem projiciatur.

XXIX. Suffocatum dicimus quod sine sanguinis effusione perimitur, vel quod in laqueo necatur. Si quis a lupo vel a cane aut in laqueo suffocatum in-

^a Inter Capitula Theodori Cantuar., cap. 57. Haro.

venerit, nullatenus manducetur: nec sanguinem alijus bestiae quis manducare aut bere præsumat. Quod si quis fecerit, quadraginta dies pœniteat.

XXX. Si quis autem per temeritatem baptizavit non ordinatus, abjiciendus est et ab Ecclesia, et nunquam ordinatus sit. Si quis pœnitentiâ vel baptismum negaverit episcopus et presbyter, reus erit animarum, dicente Domino: *In quacunque die peccator conversus fuerit, vita vivet et non morietur* (Ezech. 33). Confessionem suam unicuique soli Deo, si necesse est, licet facere. Si quis abrenuntiaverit sæculo, et postea reversus fuerit in sæcularem habitum, secundum antiquam diffinitionem septem annos pœniteat. Si quis contempserit iudicium jejunium contra decreta seniorum, quadraginta dies pœniteat: si vero in quadragesima hoc fecerit, annum integrum. Si quis contempserit Nicænum concilium, et fecerit pascha cum Judæis decima quarta luna, exterminabitur ab omni Ecclesia in mortem suam, nisi pœnitentiâ egerit. Si quis in die Dominico per negligentiam jejunaverit, totam hebdomadam abstinere debet. Si illud iteraverit, quadraginta dies pœniteat. Si qua mulier cum altera coitum fecerit, quatuor quadragesimas pœniteat. Molles unum annum pœniteant. Si quis vir cum uxore sua retro nupserit, corripiendus est ne faciat, et in seipso pœniteat. Si qua mulier ante mundum sanguinem ecclesiam intraverit, quia nec in usu habetur, quadraginta dies pœniteat. Si his temporibus nupserit, viginti dies pœniteat. Qui nupserit die Dominico, petat a Deo indulgentiam, et unum vel tres dies pœniteat. Qui causa invidiæ detrahit fratrem suum, vel libenter audit detrahentem, septem dies pœniteat. Si quis clericus venationes exercuerit, unum annum pœniteat, diaconus duos, presbyter tres. Si quis per iram alium percusserit, aut debilitaverit, quadraginta dies pœniteat. Si quis aream aut domum cujuscunque voluntarie igne cremaverit, secundum antiquam diffinitionem tres annos pœniteat. Si quis cujuslibet hominis voluntarie membrum truncaverit, tres annos pœniteat: humanius unum annum diffinierunt. Qui morticina comederit inscius, viginti dies pœniteat; sciens, quadraginta. Quicumque furtivum comederit, et scit, si pauper est vel bebes, septem dies pœniteat; si qui sciunt, quadraginta; qui sæpe hoc faciunt, tres quadragesimas. Qui comederit vel biberit sordidum a cane vel a mure, quinquaginta psalmos cantet; sæcularis tres dies pœniteat. Qui dederit alicui liquorem, in quo mus vel mustella mortua invenitur, septem dies pœniteat: qui postea noverit quod tale potum biberit, Psalterium cantet; sæcularis tres dies pœniteat. Si in farina, aut in aliquo sicco cibo, aut in melle, in oleo, aut in lacte coagulato, mus vel mustella mortuæ inveniantur, quod circa corpora eorum est projiciatur; reliqua aqua sancta conspersa, sana sumantur mente. Si piscis in piscina mortuus fuerit inventus, nullatenus manducetur, et

si quis manduraverit septem dies pœniteat (*Burchard*, *lxx*, 106).

XXXI. Si casu, dum ad eum sacerdos invitatus veniet, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrœnesi inventus fuerit, dent testimonium hi qui cum audierant, et sic accipiat pœnitentiam, et si contiuo creditur moriturus, infundatur ori ejus eucharistia, et in Domini pendeat arbitrio. Si supervixerit, commoneatur a supradictis testibus petitioni suæ satisfaciendum, et subdatur pœnitentiæ tempus (*Burchard*, *xviii*, 19).

XXXII. Item placuit ut hi qui sibi ipsi aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut subpendium, aut quolibet modo violentiam inferunt

Concinnatum ex sanctis Patribus veterumque conciliorum canonibus a venerabili, ut volunt, Beda libellum pœnitentialem judiciis Gregorii III papæ subjecissemus tanquam huic maxime loco convenientem. Verum cum a regio collectore in Luparea editione Egberti Eboracensis archiepiscopi excerptionibus adnexus sit, nos illius ordinem interturbare noluimus hac in antecessum admonitione contenti. Illi porro plura ad marginem pagellarum inscripsimus ex Antonii Augustini archiepiscopi Tarraconen-

mortis, nullus in oblatione commemorationem faciat eorum, neque cum psalmis eorum corpora ad sepulturam deportentur. Multi enim hoc sibi per ignorantiam usurparunt. Similiter et de his placuit qui pro suis sceleribus puniuntur.

XXXIII. Episcopus, presbyter, aut diaconus, si gradu suo injuste dejectus, in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat. Quod si episcopus fuerit, recipiat coram altare de manibus episcoporum orarium et planetam; si diaconus, orarium et albam: subdiaconus patenam, et calicem. Sic et reliqui gradus ad reparationem sui suscipiant quæ cum ordinentur perceperant.

sis annotationibus selecta. Addidimus quoque ejusdem Egberti dialogum brevem de institutione ecclesiastica per interrogationem et responsonem, anno 1664 editum, primo Dublinii, cum duabus Bedæ epistolis a Joanne Waræo equite aurato. LABBE. — Libros pœnitentiales quibus alludit præcedens annotator damus: unum inter S. Egberti opera in hoc ipso tome, alterum vero inter Ven. Bedæ opera quæ continentur sequentibus tomis. EDIT.

ANNO DOMINI DCCXLVII

S. BONIFACIUS.

MOGUNTINUS EPISCOPUS ET MARTYR.

NOTITIA HISTORICA IN S. BONIFACIUM.

(Fabric. Bibl. med. et inf. ætatis.)

Sanctus Bonifacius, Winifridus, Devoniensis Anglus, ordinis Benedict., archiepiscopus Moguntinus ab anno 745 ad 754, et Germanorum apostolus. Quidquid enim ante eum alii præstiterint, maxima propugnata et instaurata per Germaniam Christianæ religionis gloria penes Carolum M. imperatorem et Bonifacium manet. Bonifacius sane quidquid erat inter Rhenum et Visurgim populorum, in primis Frisios, Christianam fidem docuit; qui vero Christiana sacramenta ante receperant, hos confirmavit, iisque disciplinam ac leges ecclesiasticas sanxit. Hæc vere Hermannus Conringius, tomo II Operum, pag. 701; cui addendos illustris Hermannus Bunau, tom. II Historiæ imperii Germanico idiomate editæ, pag. 295, qui etiam, pag. 300, notat ab hoc Bonifacio primum, an. 752, unctum Pipinum, regem Francorum, quem deinde, an. 754, iterato unxit Stephanus III papa, absolutis ab homagii Childerico III præstiti obligatione Francis. De hoc Bonifacio conferenda in primis Acta sanctorum, 5 Jun., tomo I, pag. 452 seq., ubi,

(a) Adde Mabillon., *Analect.*, pag. 207, Editionis novæ in-foi.

præter vitam scriptam a Willibaldo, habes, pag. 477, etiam scriptam a presbytero sancti Martini Ultrajectensis, et, pag. 481, a quodam Monasteriensi. Othloni (a) labor, qui Willibaldum facilliore stylo exposuit, et in duos libros distinxit, exstat etiam apud Surium, 5 Junii. Plura Nicolaus Serarius, libro tertio rerum Moguntinarum, et ad eum notæ Georgii Christiani Joannis. Videsis etiam vitam sancti Sturmii apud Surium, 17 Decembr.; sancti Lebuini, 12 Novembr., et sancti Willibrordi, 7 Novembr., et scriptores quos laudavi in libro de Propagatione lucis evangelicæ, cap. 19. Sancti Bonifacii et ad eum scriptæ Epistolæ c. l., editæ cum notis a Nicolao Serario, Mogunt. 1605, in-4°, et in Bibliothecis Patrum Parisiensibus et Coloniensibus supplemento, tom. II, pag. 48, et tomo VIII, et Lugdunens., tom. XIII. Epistola ad Zachariam papam, an. 745, de causa Adelberti Galli et Clementis Scoti, in Usserii Epistolis Hibernicis, pag. 44, cum Zachariæ Epistolis ad Bonifacium. Statuta xxxvi, ex vetusta canonum Col-